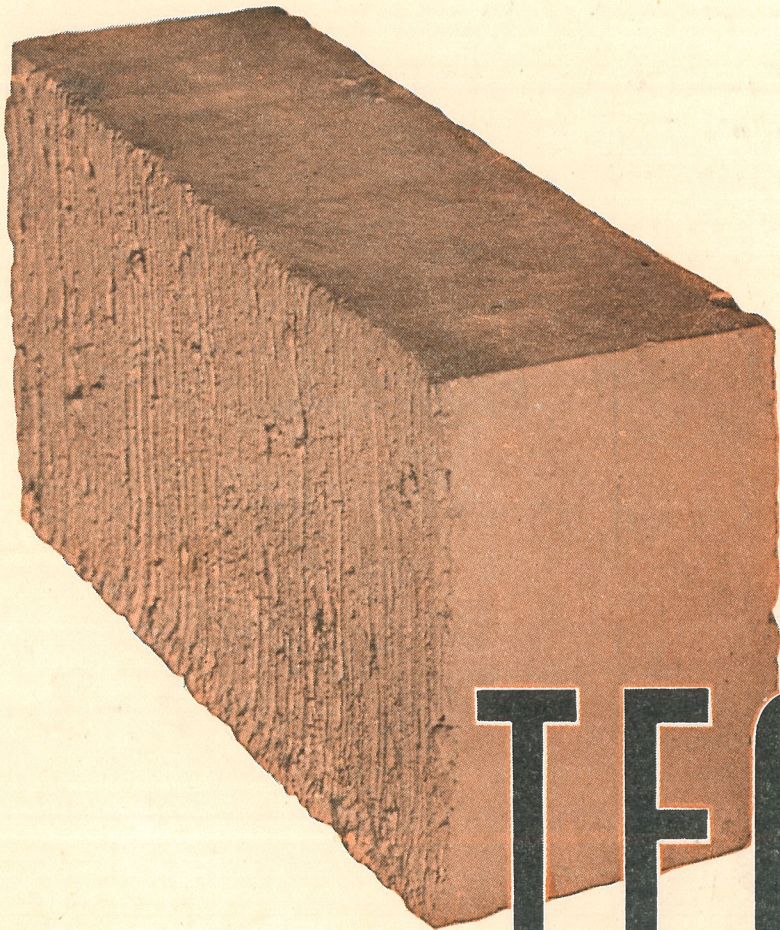

3

**1941 INNEHÅLLER: SILOS-BYGGNADER FÖR AIV-
FODER • LANTBRUKETS BYGGNADSFRÅGOR.**

TEGEL

10,000 år

tillbaka i tiden torde teglets födelsedag ligga.

Det gamla teglet har sett många medtävlare födas och dö. Överlägset kan det lugnt åse de unga materialens försvivlade reklamkampanjer. Slutet blir alltid detsamma.

Men under tiden ha många lockats att för hela sitt liv bo i hus av mindervärde. Den som icke önskar bli utsatt för experimentkostnader bör med kritiskt öra lyssna på alla försäljares skyhöga lovord om förträffligheten hos det de sälja. Alla ha de det gemensamt att jämföra sig med tegel och visa för teglet oförmånliga och ofta oriktiga siffror.

Bygg med tegel och Ni undviker alla misstag och förtretligheter för framtiden.

“Teglet är nutidens material för framtiden”.

Tegelbrukens Försäljnings A.-B.

STOCKHOLM

TEGEL

REDAKTIONSKOMMITTÉ: BRUKSÄGARE GUNNAR WULF,
MAJOR CURT CAMITZ OCH DIREKTÖR JOHN BAUNGE.

REDAKTÖR: MAJOR CURT CAMITZ

Exp. och annonskontor: Kungsgat. 32, Sthlm. Tel. 233105.

Redaktion: Norrlandsgatan 11, Stockholm. Tel. 233115.

Eftertryck utan skriftligt tillstånd förbjudet. Copyright.

ORGAN FÖR
SVERIGES
TEGEL-
INDUSTRI-
FÖRENING

SILOS-BYGGNADER FÖR AIV-FODER

Metoden att medels A I V syra konservera foder är mer än 10 år gammal. Den är uppfunnen av en finsk professor och har vunnit allt mer spridning.

Den ifrågavarande syran är patenterad, men består huvudsakligen av svavelsyra och saltsyra. Metoden karakteriseras av att det färska nyslagna gräset packas ihop i ett slutet rum och besprutas med syran ifråga. Genom syrans inverkan och frånvaro av lufttillförsel avstannar växternas andning och bakteriernas verksamhet och fodret håller sig friskt. Till detta kommer att det bättre än det torkade fodret bibehåller sitt näringsvärde. Näringsämnesförlusterna äro nämligen vid denna konserveringsmetod lägre än vid hö bärgat under god väderlek.

Förutom dessa fördelar vinnes en hel del i arbetsförfarandet. Höskörden är ju en bråd tid för lantbrukaren och mycket beror av vädret under slåttern. Ensilering kan man sätta i gång i början av juni och den kan fortgå hela sommaren hurudant vädret än är. Detta arbete kan sålunda passas in på ett helt annat sätt än den brådskaande slåttern.

Man har all anledning antaga att ifrågavarande metod kommer att vinna stor spridning, i all synnerhet i des-

sa tider, då kraftfoderimporten är avstängd.

För densammas tillämpande behöves som ovan nämndes ett eller flera slutna rum. På grund av syran är det givetvis bäst att dessa rum utföras så att syran icke angriper väggarna.

Man skiljer på gropsilos och tornsilos.

Gropsilos äro runda gropar i marken vars väggar klädas med trä, betong eller tegel. Diam. är 3, 4, 5 upp till 7 m. alltefter mängden foder som behöves bevaras.

Man räknar härvid att en 5 m. silo med ett djup av $1\frac{1}{2}$ m. eller 30 m³ upptager 30.000 kg. fodermassa samt räcker för vinterfodring av 7 kor.

Inläggningen av fodret tillgår så att man breder ut gräset i portioner om c:a 200 kg. varefter överstrilning med A I V vätska sker till dess gropen blir full. Därefter påsättes en översilo av trä ungefär lika hög som djupet, denna fylles också, varefter täckning med jord pålägges. Efter c:a 3 dagar har fodermassan sjunkit i nivå med undersilons överkant. Översilon borttages och täckningen justeras. Under de första dagarna samlas rätt myc-

ket fuktighet i botten på gropen. Denna måste därför vara väl dränerad.

Utföres en gropsilo av tegel bör den utföras i omsorgsfullt utlagd cirkel, muras noga med minsta möjliga stötfogar på insidan och så att denna blir slät (1 stensmur). Allt eftersom muren växer i höjd fylles med jord på utsidan och tilltrampas noga. Lerbruk användes, utom i de översta skiften, som gå över mark, där kalkbruk eller kalkcementbruk bör användas.

För de övre skiften bör även användas hårdbränt (sintrat) tegel.

Fördelen med tegelsilon är att den är syrafast, billig och lätt att uppföra. Den strykning med asfalt på insidan vilken användes på betongsilon just för isolering mot syran är här onödig.

Tornsilon är endast en till marknivån uppflyttad gropsilo, som dessutom bygges så hög som man bekvämligen kan ha för påfyllningens skull vanl. härigenom mera invecklat, enär en hel 7 m. Byggnads sättet för denna blir del andra faktorer får tagas i beaktande.

Att börja med måste den på grund av sin tyngd ha stabil grund. Bygges den av tegel torde man åtminstone för de första 3 m. böra ha $1\frac{1}{2}$ stens mur för

de nästa 2—3 m 1 sten och först i toppen $\frac{1}{2}$ stens mur. För att få slät yta både inuti och utanpå bör skorstenmurningsteknik användas. Armering sker lämpligen med i spiral lagt klent rundjärn. Här kan icke lerbruk komma till användning utan bör kalkcementbruk användas, varför inre ytan måste liksom hos betongsilon strykas omsorgsfullt med asfalt.

Enär arbetsförfarande o. s. v. icke är svårare, utan tvärtom lättare med tegel än med andra material, varjämte teglet med sin absoluta syrafasthet motstår syrans frätande inverkan, torde man icke komma med överord, när teglet varmt rekommenderas såsom material, för dessa silos.

Materialberäkningen är lätt, 85 st. $10 \times 5 \times 3''$ sten pr m^2 i 1-stensmur är en bra minnesregel.

En gropsilo med 3 m. diam. och $1\frac{1}{2}$ m. djup drar c:a 1250 st. tegel och rymmer 7.000 kg. fodermassa.

En gropsilo med 4 m. diam. och $1\frac{1}{2}$ m. djup drar c:a 1700 st. tegel och rymmer 19.000 kg. fodermassa.

En gropsilo med 5 m. diam. och $1\frac{1}{2}$ m. djup drar c:a 2100 st. tegel och rymmer 30.000 kg. fodermassa.

C. C.

LANTBRUKETS BYGGNADSFRÅGOR

Många skäl tala för att vårt lantbruk står inför en ny- och ombyggnadsperiod av sannolikt både lång och genomgripande art.

Efter storskiftet, som sprängde de gamla byarna, ombyggdes hela vår livsmedelsproduktionsapparat och fick i de enskilda enheterna en helt ny ut-

formning. Den gamla kringbyggda lantgården bibehölls härvid endast i vissa delar av landet. På alla nyodlingar användes annan planlösning och gruppering av byggnaderna än förr.

Det är otvivelaktigt att brandskydds-synpunkterna härvid varit de avgö-

rande och åstadkommit den splittrade gruppering av byggnaderna som vi nu se. Hur nödvändiga dessa åtgärder ur brandskyddssynpunkt än varit torde man numera dock vara på det klara med att mycket förlorades ur funktionell synpunkt genom denna splittring.

Om man gör klart för sig att en lantgård är en fabrik för livsmedelsproduktion och anlägger industriorganisationssynpunkter på ordnandet av bebyggelsen vid denna fabrik, finner man genast att den gamla slutna bebyggelsen icke enbart framkommit ur försvarsbehov utan att densamma lika mycket tog hänsyn till "fabrikens" funktion d. v. s. underlättandet av arbete och transporter *inom* densamma.

Emellertid skiljer sig livsmedelsfabriken från annan industri däruti att de i produktionen arbetande människorna bo i "fabriken" och att en av de viktigaste produktionsfaktorerna utgöres av levande varelser — husdjuren.

Vid planerandet av bebyggelsen är det sålunda nödvändigt att taga hänsyn till att bostaden och djurstallarna utföres på sådant sätt att icke blott nödigt skydd för väder och vind erhålles utan att även det vida rymliga begreppet trivsel åstadkommes.

Mot detta sistnämnda krav har nog syndats lika mycket som mot brist på funktionell organisation av arbetet inom våra "livsmedelsfabriker".

"Flykten från landsbygden" har sina reella grunder och kommer med säkerhet icke att övervinnas enbart med propaganda. En rationell omläggning av arbetets organisation och bostadsförhållanden torde härvidlag vara viktigare.

Skärskådas arbetets organisation och de inre transportererna inom lantgården finner man, att den gamla slutna bebyggelsen gav väsentliga lättnader i arbetet i jämförelse med senare gruppering av byggnader. När frågor av denna art komma under diskussion, hör man ofta den synpunkten framföras, att folk äro så rädda för besvär och att man blivit alltmera bekväm av sig nu för tiden. Man får emellertid noga skilja på tillfälliga och permanenta fall.

Ett tillfälligt besvär eller en tillfällig obekvämlighet i arbetet är ingenting att jämra sig för, men att ett arbete ständigt är besvärligare än det behöver vara eller att arbetsförhållandena äro onödigt obekväma, det är dålig organisation och slöseri. Det är slöseri med arbetskraft och sålunda slöseri med pengar. Om någon statistiker kunde räkna ut huru mycket pengar, som slösas bort genom dålig organisation av arbetet, skulle astronomiska belopp framkomma. Arbetets organisation torde ingenstädes vara fullkomlig, men så obekväma och besvärliga som arbetsförhållandena äro på våra lantgårdar torde vara sällsynt inom industrien.

Att en husmor på landet skall behöva hämta vatten i en spann 50 m. från sin arbetsplats, icke en gång om dagen utan upprepade gånger, år ut och år in i ur och skur, när det finns möjligheter att ordna saken med en enkel pump, det är slöseri med arbetskraft d. v. s. med pengar.

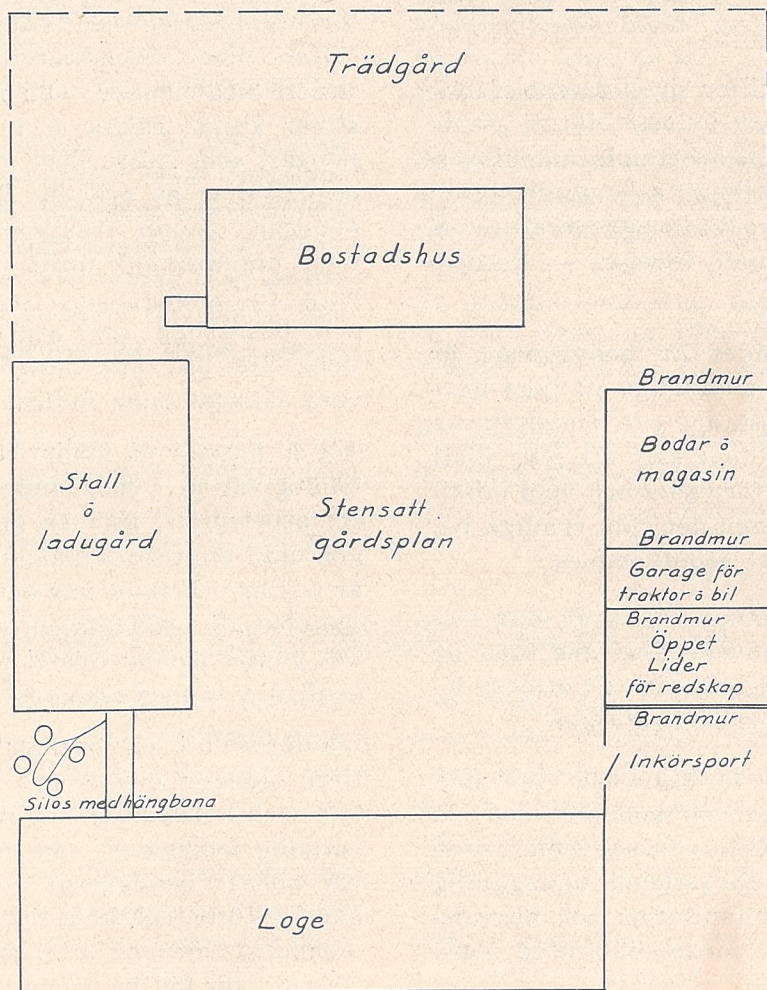
Likaledes att en husmor på landet flera gånger om dagen skall bära svin- och hönsmat 50—100 m. vid nuvarande bebyggelse, då man fordom vid slutna bebyggelse endast hade kanske 10 m. och hela tiden rörde sig inomhus, tyder på att arbetets organisation var bättre förr än nu.

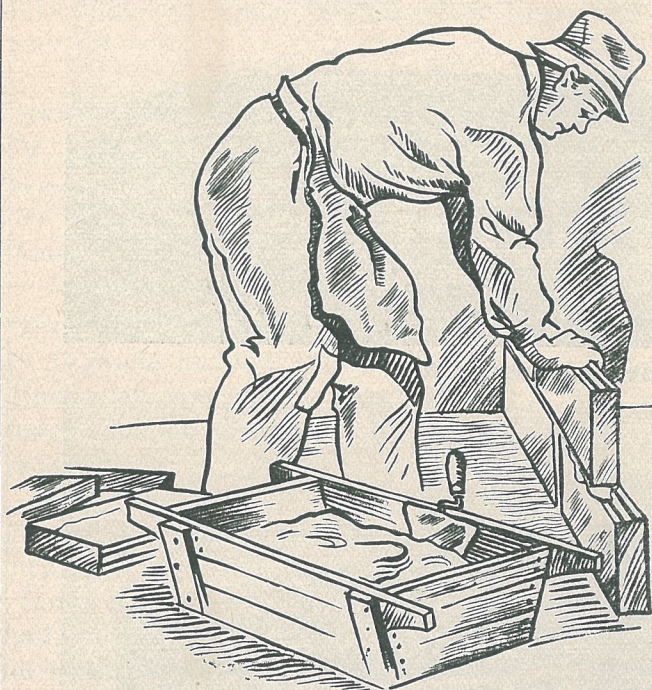
Oändligt antal exempel i samma riktning kunna framdragas, som visa att icke endast maskiner för utarbetet på åkern äro av betydelse, när frågan om lantarbetets rationalisering kommer på tapeten, utan att hela arbetsprocessen inom livsmedelsfabriken måste tas upp till granskning. En sådan detaljgranskning faller utom ramen för denna artikel, men verkställer man en sådan skall man såsom ovan givna exempel sökt belysa, finna att oerhört mycket skulle vara att vinna om man ginge tillbaka till den gamla funktionella typen av bebyggelse.

Vad var då orsaken till att denna bebyggelse övergavs. Ovan har fram-

hållits att det sannolikt var brand-skyddssynpunkter, som voro de mest avgörande för splittringar av den interna bebyggelsen inom lantgården. Även andra förhållanden bidrogo givetvis, men önskan att i möjligaste mån begränsa utbruten våldeld var med säkerhet den huvudsakliga anledningen.

Man frågar sig då, om ej fortfarande dessa brandskyddssynpunkter äro bärande. Förvisso, men nutidens rikare tillgång på byggnadsmaterial och större kännedom om brandsäkra konstruktioner göra det möjligt att med en funktionell byggnadsplan förena brandskyddskravet, ja, t. o. m. på ett bättre sätt än bara genom ut-

En siffra som talar:

70,000 kvm. = 560,000 st.
högporösa tegelmellan-
väggsplattor äro levererade
av oss till Karolinska Sjuk-
huset.

Fråga honom

— han vet besked

**att VALLA-plattorna äro lätta att
hugga och så äro de raka*...**

7

goda egenskaper hos våra
mellanväggsplattor

- 1** Brandsäkra
- 2** Ljudisolerande
- 3** Volymbeständiga
- 4** Spikbara
- 5** Fria från fukt
- 6** Kemiskt neutrala
- 7** Lätta att hugga och
bila

Walla-plattornas många värdefulla egenska-
per erkänns av alla byggmästare och bygg-
herrar. De utgöra ett tillförlitligt mellan-
väggsmaterial, som är brandsäkert, ljudisole-
rande, fritt från fukt, lättarbetat och volym-
beständigt. Tala med en fackman om Walla-
plattornas egenskaper. Då får ni veta varför
de äro de mest sålda i landet.

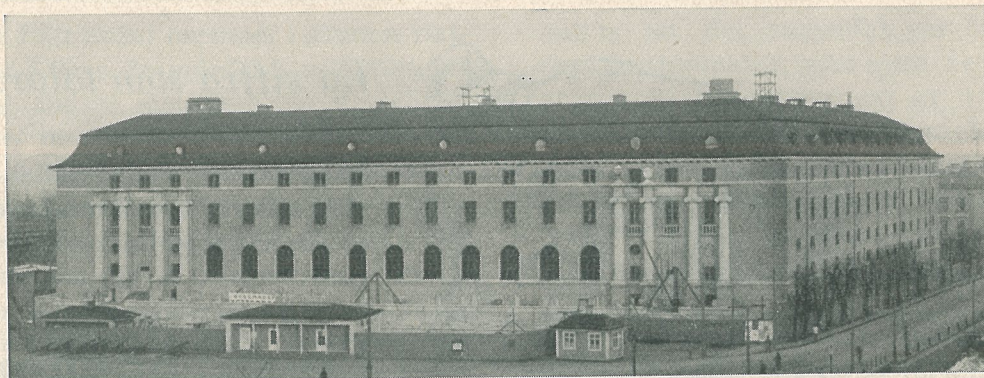
★

** Vår patenterade tillverkningsmetod gör
att våra plattor äro absolut raka.*

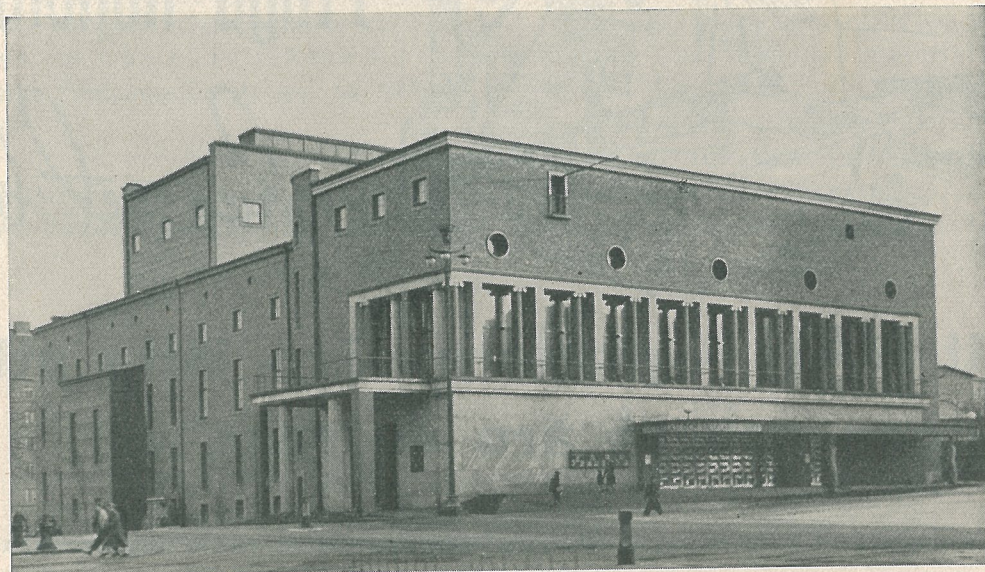
*Landets största tillverkare av
tegmellanväggsplattor.*

TEGELBRUKSAKTIEBOLAGET WALLA — Katrineholm

Postadress: Katrineholm. Telefon: Tegelbolaget.

POSTHUSET, GÖTEBORG

STADSTEATERN, GÖTEBORG

Lomma handslagna fasadtegel. Gult och Gulgrönt.

Bland byggnader uppförda av vårt fasadtegel märkas:

Sjöfartsmuseét,	Göteborg
Konstmuseét,	„
Karl Johans skolan,	„
Skandinaviska Bankens nybyggnad,	„
Tobaksmonopolets	„ Arvika
„	„ Hallsberg
Eksjö Nya Polishus,	Eksjö
Karlskrona Konserthus,	Karlskrona
Post- och Telegrafverket,	Sölvesborg

A.-B. LOMMA TEGELFABRIK

Tel. 2 & 4.

spridning av byggnaderna, skydda dem för våld.

Lösningen av problemet ligger sålunda i användandet av brandsäkert byggnadssätt i de lantmannabyggnader som i och för sin funktion äro lämpliga härför.

"Livsmedelsfabrikens" byggnader äro av följande huvudgrupper; bostäder, djurstallar, magasin för spannmål och foder samt utrymmen för fordon och redskap.

På grund av sin funktion lämpliga att utföra i brandsäker konstruktion äro i första hand bostäder och djurstallar. Ladugårdar och stallar utföras redan nu i allt större utsträckning i brandsäkert material, dock oftast så att skullen ovan stallet icke är isolerat med brandsäker konstruktion. Fodermagasinet bör helst skiljas från stallbyggnaden, men ha förbindelsegång med brandsäker sluss till denna. (Fodertransport med takbana och travers s. k. Odinbana.)

Bostadshuset bör uppföras av brandsäkert material och helst med brandsäkert tak.

Förvaringsmagasin för spannmål, visthusbodar, redskaps- och fordonsförråd torde åtminstone delvis böra uppföras av brandsäkert material. Att i hast anskaffa ersättning för brandskadade redskap och maskiner är alltid svårt, och kan förorsaka obotlig skada. Ett obetydligt billigare byggnadssätt kan icke försvaras inför risken att maskinparken är brandskadad då skörden skall bärgas. I varje fall bör, om trä användes, brandmurar finnas vid gavlarna och vid större magasinsbyggnad sektionering ske med genomgående brandmur.

Logbyggnaden kan uppföras på billigaste sätt. Här är det själva varan, som är den eldfarliga och det hjälper icke hurudant hus man förvarar den i.

Genomarbetas denna tankegång av med arbetet på en lantgård förtrogna arkitekter kan en funktionellt och med minimum av personal arbetande "livsmedelsfabrik" åstadkommas, där trivsel för folk och djur erhålles. Det är givet, att man icke får bortse från att det mesta och tyngsta arbetet inom lantbruket utföres på åker och i skog, men detta hindrar icke, att om arbetet "inomhus" göres onödigt strävsamt, detta inverkar på utarbetet och tynger detta.

Dessa tankegångar kunna synas vara en våldsam omläggning av byggnadsvanorna på landsbygden. Vid närmare genomtänkande av saken finner man dock, att man för en ringa för att ej säga obetydlig ökning av byggnadskostnaderna får möjlighet att införa en genomtänkt, funktionell lösning till ett förenklande och förbilligande av arbetet.

Vinster i form av bättre trivsel för människorna som arbeta inom jordbruket torde icke kunna beräknas i penningar, men skola mycket snart ge sig tillkänna därigenom att en rationaliserad gård kommer att lättare få arbetskraft och bättre sådan än gamla, tungarbetade gårdar.

Att de ovan sagda brandsäkra byggnadskonstruktioner böra utföras i tegel, torde vara en så naturlig sak, att därpå ej borde behöva spillas många ord, men då en och annan kanske har andra tankar skall i det följande närmare motivering härför givas.

II.

I det föregående har jag sökt visa huru arbetets organisation inom en

lantgård väsentligt skulle kunna förbättras om byggnaderna inbördes placerades på ett mera arbetssparande sätt vilket är möjligt om vissa delar av gården utfördes i brandsäkra konstruktioner.

I anslutning härtill framhölls att tegel härvid är det material, som i främsta rummet bör ifrågakomma.

Att börja med torde böra framhållas att detta påstående icke enbart är ett ur önskan om reklam för tegel framsprunget antagande, utan en genom århundradens erfarenhet och modern materialprovningens verksamhet bevisad sanning.

Tegel är det byggnadsmaterial, som bättre än något annat motstår brand.

Teglet har redan i fabrikationen varit med om den temperatur, som en brand vanligen alstrar (900° – 1000°). Det röner sålunda i sig själv ingen inverkan genom branden. Det är brandsäkert.

Vad som är att iakttaga vid konstruktionen av en tegelbyggnad är sålunda att tegel och betong användas i sådan utsträckning, att vid inträffad brand ej så mycket brännbar material finnes att byggnadens funktion avsevärt nedsättes, om detta material skulle antändas, eller att t. ex. i stallar djuren skadas.

Materialvalet vid konstruktionen av de olika byggnadselementen kan lämpligen fördelas sålunda:

I djurstallar:

Tegel till väggar, båspallar, foderbord och tak.

Betong till grund, golv, rännor, gödselstad och urinbrunn.

Trä till stolpar, spiltväggar, fönsterfoder, luckor och tegelläkt.

Detta innebär endast i ett avseende ett mera väsentligt avsteg från nu brukade byggnadssätt nämligen i vad avser taket.

Det är en grundläggande betingelse för att uppnå brandsäkerhet för stall och ladugård att den nu allmänt förekommande foderskullen *över* djurens stallrum borttages och ersättes med *brandsäkert* tak.

I dessa dagar utförda provningar med armerade tegelbalkar ha visat att man vid konstruktionen av brandsäkra tak för lantbruksbyggnader funnit en ny metod, som löser problemet på ett både billigt och enkelt sätt.

Balkkonstruktionen består av ett skikt tegel, armeringsjärn, 2–3 skikt tegel allt sammanbundet med kalkcementbruk. Dessa balkar ha vid 2–3 m. spännvidd visat en oant hög bärrighet. För att kunna användas såsom plant tak på t. ex. en ladugård behöves ej mer än förmåga att bära egen vikt och snötryck.

Man skulle sålunda genom att lägga hela taket i sådan balkkonstruktion och av högporöst tegel understött av på normala platser anbringade stolpar (en stolprad utefter foderbordet och en stolprad vid bakre ändan av spiltan) erhålla ett tak, som är på en gång brandsäkert och tillräckligt värmeisolerande.

Frågan om att skydda detta tak för nederbördens verkningar kan lösas genom en vanlig lätt takkonstruktion av trä med taktegel, men den löses billigast om ovan beskrivna brandsäkra tak lägges lutande, varefter taktegel direkt pålagges endera i

TEGEL

bruk men helst på läkt. Läkten spikas direkt i det högporösa teglet med 3" klippspik. Innan läkten pålägges är det lämpligt att stryka taket med asfalt, tjära el. d.

Takets kanter skyddas genom särskilda vinkelpannor, som kunna tillhandahållas av taktegelbruken. Taket slammas med kalkvatten på undersidan.

Materialåtgången i ett sådant tak blir pr m²

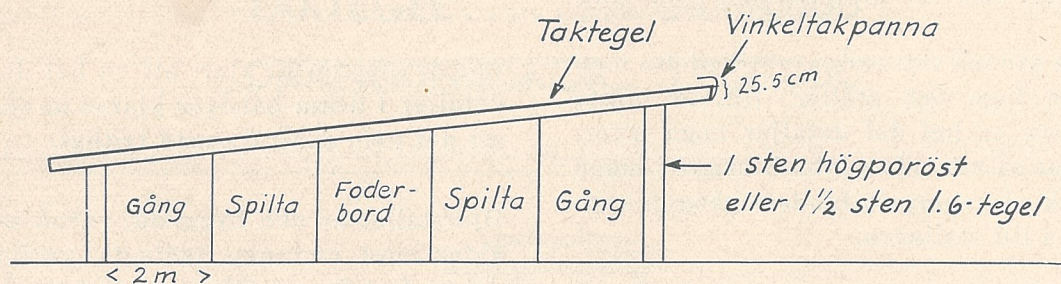
99 st. högporöst tegel
12 m. klent armeringsjärn
80 lit. bruk
10 st. taktegel

Vikten av detsamma är c:a 420 kg/m². Belastningen blir sålunda: på varje stolpe c:a 1.680 kg., pr löpmeter yttermur c:a 420 kg. Vid 2.5 till 2 m. höjd bör alltså en sådan stolpe vara 5" × 5" i fyrkant.

Användes denna takkonstruktion för andra byggnader t. ex. bostadshus har man endast att iakttaga att, om spännvidderna ökas över t. ex. 2.5 m., armeringsjärn av tillräcklig grovlek användes.

Beräkningsgrunder härför väntas framkomma ur pågående provningar.

Någon frågar nu, men varför icke använda en vanlig betongkonstruktion i stället.

Svaret härpå är att betongkonstruktionen visserligen är bärande, men den är *icke* samtidigt *värmeisolerande*.

Det nya är sålunda att man fått en på en gång *bärande, värmeisolerande och brandsäker* konstruktion.

I bostadshuset:

Tegel till väggar, mellanväggar, tak och eldstadsmurar.

Betong till grund och källare.

Trä till övriga detaljer.

Detta är ej heller så förfärligt revolutionerande ingrepp i nuvarande byggnadsvanor.

Det för brandskyddet väsentliga är, utom att väggar o. s. v. äro av tegel,

att eldstadsmurarna bliva rätt konstruerade, att mellanväggarna d. v. s. de inre bärande delarna äro av tegel samt att taket är brandsäkert. Samma konstruktion som för stallet, "tegelbalktak", kan användas.

Logen bygges helt av trä med tegeltak på billigaste sätt.

Förråds- och redskapsmagasinet.

Bygges efter omständigheterna av tegel eller trä eller tegel och trä med tegeltak.

I varje fall förses denna byggnad med *brandmur* på båda *gavlarna* och om den är stor med en eller två inre brandmurar, som uppdelar den i sektioner.

När man nu genom berörda åtgärder fått byggnaderna i sådant skick att brand i den ena byggnaden icke oavvisligen sprider sig till den andra, när man kommit därhän, att den första åtgärden vid brand, som nu i vild panik företages, ej behöver vara att få ut djuren ur stallarna, då kan man tänka på att flytta ihop de olika byggnaderna så att man får det bekvämare vid arbetet i dem.

Inomhusförbindelser mellan de olika byggnaderna är härvid av värde.

Kökssvalen kan härvid omvandlas till en förbindelsegång från köket till ladugården. Den är lätt ordnad och underlättar arbetet avsevärt. Bygges av tegel och har plåtbeslagna trädörrar.

På samma sätt ordnas förbindelse mellan loge och stallar. Härvid måste dock en hel del detaljer noga utformas så att vid eventuell brand i logen rök ej genom förbindelsegången sprides till stallarna.

Huruvida inomhusförbindelse behöves mellan bostaden och magasinet beror av huru visthusboden placerats.

Lägges den i bostadshusets källare torde sådan förbindelse ej tarvas. Behöves förbindelse ordnas denna på ovan antytt sätt.

Mellan logen och magasinet ordnas ej förbindelse, utan där anbringas gårdens inkörspport.

Invändningar mot detta uppskisserade byggnadssätt torde icke komma att saknas.

Någon säger, ja men det var ju inte så märkvärdigt.

Nej det är inte meningen heller.

Avsikten har endast varit att visa, att med endast obetydliga ändringar i nuvarande byggnadsvanor kan så pass brandsäkra byggnadskonstruktioner åstadkommas, att man åter kan foga ihop de splittrade byggnaderna i våra lantgårdar så att arbetet väsentligen kan lättas.

III.

Förut har jag sökt visa huru man i allmänna drag med små förändringar till ökande av brandsäkerheten hos byggnaderna skulle kunna rationalisera arbetet inom "lantgården".

De enskilda byggnadernas konstruktion har därvid endast obetydligt berörts.

Det är emellertid klart att en hel del detaljer i dessa behöver klaras ut för att det hela skall framstå tydligt.

Djurstallet är den byggnad, varpå av ålder mest omtanke nedlagts, varför det endast är att följa gammal tradition att börja med denna byggnad.

Grunden till djurstallet bör byggas omsorgsfullt och omsorgsfullt dräneras. Man ser alltför ofta odränerad mark i närheten av dessa byggnader med all den otrevnad och allt det besvär detta medför.

Börja sålunda med att noga planera för dränering av alla grunderna och gårdsplanen.

Om själva grundens utförande torde här ej behöva talas, alltför mycket.

Den utföres omsorgsfullt till för orten behövt djup och i övrigt på vanligt sätt.

TEGEL

Tenggrenstorps Tegelbruk

VÄNERSBORG

Tel. 1251, 1252

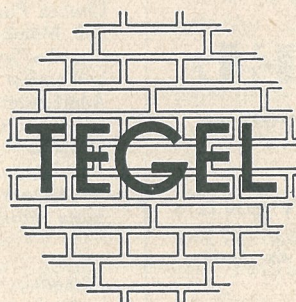
1,4 TEGEL

TILLVERKNINGSKAPACITET:

DIV. MURTEGEL . . . 5.000.000

TAKTEGEL 3.000.000

DRÄNERINGSRÖR . 1.500.000

ÖVER 60.000.000 MURTEGEL

produceras årligen av de tegelbruk, vi representera.

RÖTT FASADTEGEL

VANLIGT MURTEGEL

GULT FASADTEGEL

LÄTTMURTEGEL

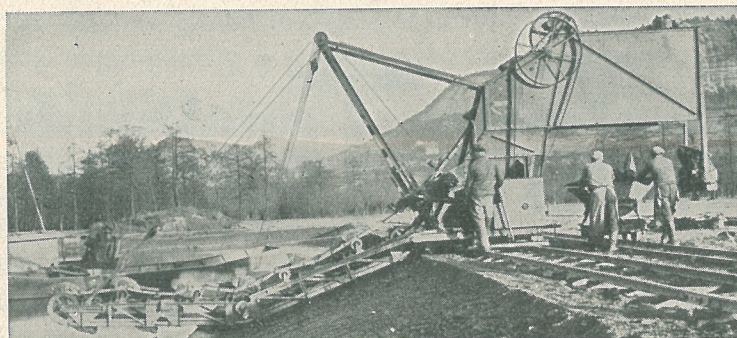
från Skånes förnämsta fasadtegelbruk.

från ett 20-tal välkända skånska bruk

Skånska Tegelförsäljnings Aktiebolaget

MALMÖ

Tel. 71425—växel

Grävmaskiner

Djup- och Höjdgrävare
för Tegelbruk

Räls

Tippvagnar

Diesel-lok

All övrig

järnvägsmateriel

CARL STRÖM A.-B. Stockholm C.

Tel. Växel 235400

HEBY TEGELVERK

Specialité:

TAKTEGEL

Årstillverkning 10.500.000 st.

HEBY TEGELVERK
SKÖLDBERG & Co.

KOMMANDITBOLAG

Telefon: Heby 18 och 19 Växel

A.-B.

Lomma Tegel- fabrik

Lomma. Tel. 2 & 4.

Vi uppföra fabrikskorstenar.
Reparationer utföras.

Bland byggda skorstenar märkas:

Halla A/B, Kotka, Finland	87 m.
Örebro Pappersbruk, Örebro	75 "
A/B Mölnbacka Trysil, Deje	65 "
Svenska Sockerfabriks A/B, Arlöv	61 "
Lidköpings Sockerfabrik, Lidköping	50 "
Adolf Bratt & Co, Göteborg	50 "
Fengersfors A/B, Tösse	50 "
Munksjö A/B, Jönköping	45 "
A/B Papyros, Mölndal	43 "
Sandvikens Järnverks A/B, Sandviken	40 "
Surte Glasbruk, Surte	40 "
" " "	32 "
" " "	32 "
Malmöhus Läns Sjukvårdsinrättningar, Lund	38 "
Länslasarettet, Karlstad	35 "
Karlshamns Elektricitetsverk, Karlshamn	35 "
Statens Järnvägar, Boden	30 "

För trycksaker

A.-B. THELIN & BECKMAN
BOKTRYCKERI

Tel. 114189

LUNTMAKAREGATAN 14 - STOCKHOLM

REM-, KUGGHJULS- och LINSMÖRJOR PRESENINGS- o. REMOLJOR, REMVAX

A. E. Fernstedt & Co, Motala

Tel. 107

Motala Tekniska Fabrik

Etabl. 1890

Golvet i stallet utschacktas och fylles med singel och grovt grus, varpå gjutes en betongplatta med nödiga göd-selrännor och plintar för stolpar.

Båspallarna läggas av tegel i bruk.

Väggarna muras av tegel till den tjocklek och av det sorts tegel som är lämpligt för orten. Det är ett misstag att göra väggen tunnare än i bostadshus. Det kostar värme, värmen kommer från djuren och dessa kräva foder för att upprätthålla sin kroppsvärme. Göres väggarna dåligt värmeisolerade, så att temperaturen blir för låg, kräves mera foder än eljes härför. Det vill säga Ni "eldar" med foder, som annars skulle givit mjölk eller kött. Detta är inte prat utan en enkel och klar av erfarenhet bevisad sanning.

Alltså var noga med att få fullt värmeisolerande väggar. Med tegel av olika porositetsgrader kan detta ske på många sätt.

Väggens k-värde, varmed menas det värde som anger väggens genomsläppvärde, som anger väggens genomsläppning av värme, får dock ej vara högre än 1,0 för mellansverige, 0,8 för norra Sverige och 1,15 för södra delarna av landet. Observera att värdet anger genomsläppningen (det heter värmegenomgångstalet) och ju **lägre** detta är dess mindre värme kryper ut den vägen.

Det finnes många sätt att få ett lågt k-värde hos en vägg med tegel.

Lättnurtegel 1,4 eller 1,6 torde vara de lämpligaste tegelsorterna för stallar.

1,6 $1\frac{1}{2}$ -sten i kalkbruk ger k-värde = 0,91, det är sålunda utmärkt i mellersta Sverige.

1,4 i 1 sten ger 1,07 och duger sålunda bra i södra delarna av landet trots den tunna väggen. I $1\frac{1}{2}$ sten ger den 0,80 och räcker sålunda i Norrland.

Vill man spara tegel kan man i stället för $1\frac{1}{2}$ stens mur använda kanalmurning av olika slag. Härvid är dock att ihågkomma att kanalerna *måste fyllas* med något fyllningsämne, som har bra isoleringsförmåga, men ej tar röta. Sålunda duger ej sågspån och torvströ, men träkolstybb och koksgrus e. d. är bra.

Om kanalerna ej fyllas försämra de värmeisoleringen hos muren, såvida de ej göras mycket små 1" eller så och muras efter ett ganska invecklat system. Tegelbesparingen blir då ringa, varför $1\frac{1}{2}$ sten är billigare.

I väggarna inmuras ventiler för intag av luft för ventilation. Kom ihåg att dålig ventilation kan fördärva den bästa ladugård. Författaren har sett alltför många skrämmande exempel på huru eljes väl utförda djurstallar komplett förstörts genom slarv med ventilation.

De flesta fall av sönderfrysning av tegel i ladugårdsväggar kan hänföras till felaktig konstruktion och härvid torde av de fall, jag sett c:a 90 % utgöras av bristande ventilation.

Jag kan i korthet beskriva ett belysande exempel.

En ladugård hade uppförts av tegel. Den var väl byggd på alla sätt. Vägventiler funnos för intag. Fönster och dörrar voro bra. Gödsel förhållandena väl ordnade. Kreatursbesättningen var lagom o. s. v. Icke desto mindre fröso väggarna sönder under fönstren så att hål i väggen uppstod inom ett par år. Det ansågs naturligtvis vara

teglets fel. Ingen byggde ladugård av tegel i den trakten efter detta. Jag fick reda på saken och for dit för att se på eländet.

Ladugården var fuktig så att det rann efter väggarna. Var fanns felet? Jo det saknades utlopp för luften. Jag fick tag i ritningarna. På dem fanns utsatta luftrummor. Ägaren förklarade att det hade varit så bråttom att få in höet på skullen på sommaren, när han byggde, så att snickarna ej hade fått tid att sätta upp trummorna. Han blev något förvånad och ångerköpt, när jag icke utan möda lyckats förklara för honom, att det var där felet låg. Det hör nu till saken att ladugårdsplanen var jämmerligt dåligt dränerad, vilket givetvis påskyndat förstörelsen.

Ett annat konstruktionsfel, som man ibland ser, är järnspröjsar i fönstren. Dessa bidraga mycket till att fukten i luften kondenserar till vatten på dem, som, om fönsterbänken är oriktig, rinner in i muren och förstör denna.

Fönster skola vara dubbla och i träkonstruktion och fönsterbänken vattentät samt försedd med droppnäsa.

Är emellertid väggen tillräckligt värmeisolerande och riktiga intag och utlopp för luften finnes, är det ingen risk för kondens på fönstren om dessa äro riktiga enl. ovan.

Luftintagen äro ovan berörda, de böra sitta i nedre delen av muren. Vanliga väggventiler mindre sorten duger bra.

Uttagen däremot böra vara större. När luften strömmar in är den kall och har liten volym, när den går ut är den varm och har större volym. För att undvika snabbare strömning

av luften (drag) bör sålunda uttagen vara större.

De kunna placeras såsom en eller flera centrala trummor upp genom taket i mitten eller högst upp på ytterväggen såsom luckor. De böra i varje fall förses med anordning för att reglera luftströmningen.

Anledningen till allt detta tal om ventilation, är att det är nödvändigt att bortföra all den fuktighet som djuren alstra vid andningen. Ni vet hur det ser ut när djuren komma ut en kall klar dag, vilka moln av vattenånga, som står ikring dem. Lika mycket vattenånga kommer ut vid varje andetag dag och natt, fastän det ej synes, då luften är varm.

All denna vattenånga måste ut ur stallet eljes blir luften övermättad med vatten och sen börjar det rinna vatten både i taket och på väggarna.

Härvid spelar temperaturen i stallet en oerhörd roll. Vid 0° kan en km. luft bära 4,5 gr. vatten, men vid 15° kan en kbm. bära 12 gr. vatten.

Om alltså en ladugård på kvällen har 15° och på natten frost inträffar och väggarna äro dåligt värmeisolerade så att temp. hastigt sjunker till t. ex. 5° (då luften kan bära c:a 6 gr.) så blir luften plötsligt *övermättad* (12—6 gr. = 6 gr. vatten pr kbm.). När luften ej mer kan härbärgera detta vatten, slås det ut i form av dimma först och sedan söker sig denna dimma till något ännu kallare ställe t. ex. fönsterspröjsar av järn, fönster o. s. v. och sätter sig där i form av vattendroppar.

Upprepas detta dag ut och dag in och allt detta vatten får rinna in i tegel-

WACOMP- SPECIALFORMGIPS

användes nu-
mera alltid vid
tillverkning av

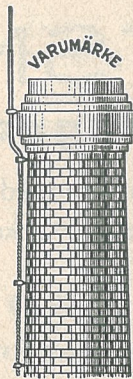
FALSTAK- o.

NOCKTEGEL

Begär vår broschyr

WAHLIN & CO. A/B
ETABL. 1867

23 25 55 STHLM ARSENALSG. 8 b.

N. LUNDGREN

GEFLE

Tel.-adr.: Skorsten Rt. 151

Järnarmerade

Skorstenar

enl. egna patenter

Omkring 1,500 st. (50,000 m.) byggda
Ägare av Upsala Norra Tegel-
bruk, Upsala

Största skorstensbyggnadsfirma i Skandinavien

Bland byggda skorstenar märkas:

Falconbridge Nikkelverk A/S, Kristian-	- - -	1 st. å 116 m.
sand, Norge, syrafast skorsten	- - -	1 " 106 "
Ljusnans Sulfatfabrik, Marmaverken	- - -	1 " 103 "
Uddeholms A.-B., Sulfatfabriken, Skoghall	- - -	1 " 103 "
Ostrand's Sulfatfabrik, Ostrand	- - -	1 " 102 "
Korsnäs Sägv. A.-B., Sulfatfabriken, Gefle	- - -	1 " 101 "
Örebro Pappersbruks A.-B., Örebro	- - -	1 " 101 "

Åskledare uppsätts.

Reparationer, om- och påbyggnader under drift.

Eld- och syrafasta arbeten.

Ångpanne-, ugn- och andra industriella inmurningar.

Erfaren arbetarstam, i vilken yrket gått i arv i fyra generationer inom firman.

Ni som skall bygga för framtiden
använder

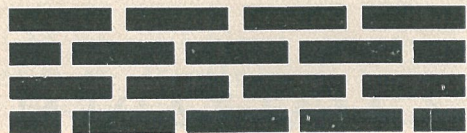

och anlitar

TEGELKONTORET I BORÅS

Tel. Växel 17170

**TEGELHUSEN
BLI ALLTID**

EKONOMISKA
BRANDSÄKRA
VARMA . LJUDTÅTA
FUFTFIRA

MUR-, FASAD-, HÅL- och
1,4 TEGEL

av HÖGSTA KVALITET

GÖTEBORGS TEGELAKTIEBOLAG

MAGASINSGATAN 3. TEL. 13 13 68, 13 13 48

SLOTTSMÖLLANS

handslagna fasadtegel

är sedan århundraden känt för sin höga
kvalité och vackra mörkröda färg.

Wallbergs Fabriks Aktiebolag
Tel. växel 3700 Halmstad Tel. växel 3700

A.-B. Förenade Tegelbruken

LINKÖPING — TELEFON 201

rekommenderar sina tillverkningar av
3" x 5" x 10" lättmurtegel 1,6 ■
3" x 5" x 10" högporöst murtegel 1,2
och mellanväggsplattor

BEGÄR VÅRA BROSCHYRER :: INFORDRA PRISUPPGIFTER

KÖKET OCH

EKONOMIAVDELNINGEN i MINDRE BOSTADSLÄGENHETER

Denna bok är ett led i arbetet för systematiseringen av köksinredningar m. m. För byggnadsfackmannen är boken en ovärderlig hjälp vid planläggandet av kök och därtill hörande detaljer.

Pris inbunden Kr. 6: 35 incl. omsättningskatt.

Rekvireras genom närmaste bokhandel eller direkt från förlaget.

TIDSKRIFTEN BYGGMÄSTAREN

POSTGIROKONTO 3124 — KUNGSGATAN 32 — TEL. 23 31 05 — STOCKHOLM

muren så torde det vara förståeligt att den till slut fryser sönder.

Nu invänder någon att vattendropparna kanske sätter sig på väggarna också och att man sålunda bör ha' något annat material t. ex. betong som bättre tål frost. Ja, har man betong i väggen då får man säkert vattenutslag (kondens) på den, ty då är väggen alltid kall, kallare än fönstren. På tegelväggen sätter sig fukten ej ty fönstren äro då kallare och kondensen söker sig till det kallaste stället.

Det finns en fysisk lag om kondens, som kallas "lagen om kalla väggen", som säger detta. För övrigt så händer det sällan att ovan omtalade temp-sänkning inträffar i en tegelladugård.

Exemplet är taget för att visa att det är nödvändigt att ventilera d. s. v., byta luft så ofta, att den gamla luften bortföres innan den blir övermättad så att sådana kondenser icke inträffa.

Det säger sig naturligen då själv, att har jag en varm ladugård med varm luft så förmår luften bära mera vatten och behöver ej bytas så ofta som i en kall ladugård. Följaktligen går det mindre värme åt för att värma upp den inkommande.

Man skulle ur denna synpunkt kunna påstå att det är dubbel ekonomi med en varm ladugård d. v. s. en tegelladugård.

Vi ha nu alltså klarat golv och väggar m. m. Återstår taket. Ur brandskydds synpunkt bör detta vara konstruerat så att en brand utifrån icke kan spridas till det rum där djuren uppstallats.

Det i föregående kapitel beskrivna "Tegelbalktaket" har här sin givna plats och torde bli billigare än någon annan likvärdig konstruktion.

En sak bör dock iakttagas noga och det är att värmeisoleringen hos taket är lika viktig som värmeisoleringen hos väggarna. Om 3 skikt högporöst tegel anses ge för högt k-värde ökar man till 4 eller 5 skikt.

IV.

I det föregående har jag berört att Tivvsmedelsfabrikens tre produktionsfaktorer äro jorden, djuren och människorna. Eftersom denna artikel icke har till ändamål att behandla de problem som äro speciella för jorden förbigås dessa. Djurens vård och trivsel ha aldrig i svenskt lantbruk varit förbisedda, tvärtom, härpå har offrats intresse och kapital måhända ibland till övermått, ty sedan det byggts till djuren har det blivit litet eller intet kvar till människorna.

Jag har förut framhållit att försummade detaljer i arbetets organisation berövat jordbruket arbetskraft. Det ligger intet onaturligt i att den enskilda människan söker sig dit, varest arbetet är bättre organiserat och följacktligen för samma muskelansträngning ger bättre betalt. För bättre betaltning kan icke blott mat och kläder utan även bättre bostad köpas. Det talas numera så mycket om "tråkigheten på landsbygden". Man skyller på nöjeslystnad och flärd o. s. v. Jag undrar om det ej i mycket är, "den obotfärdiges förhinder", hos dem som ej vilja se.

Summera ihop onödigt tungt och ineffektivt arbete med bostadsförhållan-

den som mångenstädes äro ovärdiga och praktiskt taget ingenstädes trivsamma så får man nog förklaringen, en ganska enkel förklaring, till flykten från landsbygden.

Ett väl organiserat arbete i jorden eller med jordens produkter har alla chanser att vinna i konkurrensen med fabriken monoton ibland hälsofarliga och alltid av disciplin bundna arbete.

En trivsam bostad på landet är väl alla svenskars dröm.

Jag vill med detta ha framhållit att kossorna och hästarna o. s. v. ha våra lantbrukare med all önskvärd skicklighet fått att trivas i ladugården, men drängen och pigan, "dom trivs inte", och jag förstår dem.

Var och en som haft tillfälle att i verkligheten erfara huru människo-

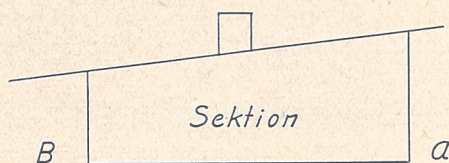
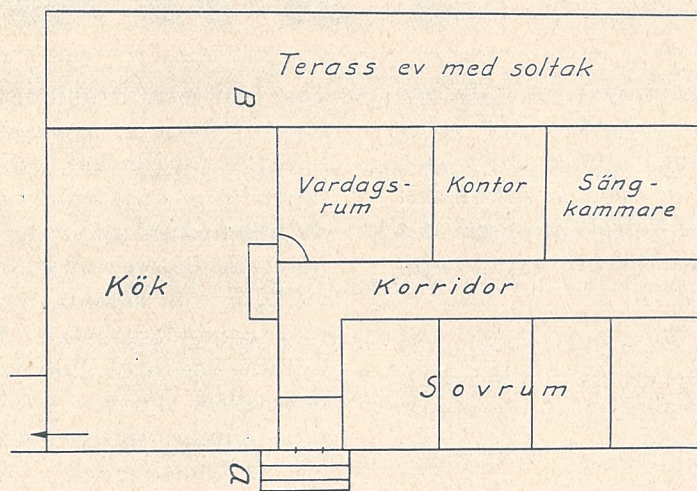
materialets trivsel på vår landsbygd vanvårdats i bostadsavseenden, vet att jag talar sanning, även om den låter hård.

Alltså bygg även för den tredje produktionsfaktorn, för dem som arbeta i jorden och med jordens produkter.

"Jordbruket kan inte bära de kostnader, som äro förknippade med ett sådant byggnadsprogram" hör jag brusa emot mig, som en mäktig kör. Varpå jag svarar, jo då, det är lika billigt att bygga klokt och praktiskt, som dumt och högfärdigt, t. o. m. billigare.

Jag skall skissera en enkel, praktisk och trivsam bostadsbyggnad för "livsmedelsfabriken", som passar in i den förut tecknade rationellt organiserade driften och som blir billigare än nu brukade "villabyggnader".

Så här ser den ut.

Den bryter mot många hittillsvarande byggnadsvanor, men den är billig och funktionell.

Den ger följande fördelar.

Rymligt kök. Det hör till att ett landskök skall vara stort. En uppdelning i kök och matsal vållar onödigt arbete och förbättrar säkert icke trivseln, men det bör vara så stort att "matvrån" blir trevlig.

Vardagsrum med öppen spis. Detta skall icke vara ett finrum utan en plats där alla kunna vila en stund efter kvällsmaten, höra på dagsnyheterna o. s. v.

Kontor hör till ordningen och den som har ansvaret måste ha en plats att ostörd plita med räkenskaperna o. s. v. Papper i chiffoniern räcker inte nu för tiden.

Sängkammare för far och mor att dra sig tillbaka i är också en nödvändig sak.

Hittills har nog ingen större avvikelse mot gängse bostadsvanor skett, men nu kommer det.

Var och en som arbetar på gården skall ha *eget sovrum*. Pigkammaren och drängstugan måste bort icke blott ur uthusen utan ur medvetandet, liksom sovandet i köket.

De skisserade sovrummen äro ej stora, men oändligt överlägsna den nuvarande drängstugan.

Det som här föreslagits är ingen lyx enligt nutida begrepp. Det är endast klok uträkning och begagnande av utrymmen.

Till slut några ord om byggnadskonstruktionen.

Huset bygges naturligtvis av tegel. Det skall ju vara brandsäkert för att passa in i den rationellt organiserade gården.

Alltså ytterväggar och mellanväggar av tegel.

Källaren och grunden av betong.

Taket kan utföras med samma konstruktion som omtalas för stallet (ladugården) men det kan också utan avsevärd kostnadsökning göras i tegelvalv, låga flata, tunna tegelvalv med yttre fyllning av träkolstubb och tegeltaket direkt på.

Här finnes rik anledning till diskussion av de måhända av många såsom alltför djärva ansedda förslagen och jag är gärna med om en sådan samt ställer Tegels spalter till förfogande.

C. C.

P. M. ang. den nya prisregleringslagen.

I samband med tillkomsten av den nya prisregleringslagen har statens priskontrollnämnd låtit utgiva en broschyr med redogörelse för den nya lagen, dess tillämpning och principer.

Prisreglering genom frivilliga överenskommelser.

Den nya prisregleringslag, som trätt i kraft den 16 juni, bygger på en snart tvåårig utveckling av fri samverkan mellan statsmakterna och näringslivet. Genom s. k. *överenskommelsepriser* — frivilliga prisöverenskommelser med olika näringsorganisationer men även enskilda företag — har kontroll utövats över prisutvecklingen under aktiv medverkan av Industriförbundets, Grossistförbundets och Köpmannaförbundets prisbyråer samt Kooperativa Förbundet.

Inom olika kretsar av vårt folk finnes en klar insikt om inflationens stora faror och om att såväl löntagarnas köpkraft som spararnas och företagens kapitalvärden måste skyddas. För att begränsa prisstegringarna

i möjligaste mån ha olika samhällsgrupper villigt gjort betydande upppoffringar för det helas bästa. Arbetarna ha genom ramavtalet om de reducerade dyrtidstilläggen gjort sin insats. Det enskilda näringslivet har, på några undantag när, visat stor förståelse för prismyndigheternas strävan att hålla tillbaka prisstegringstendenserna. Genom att medverka till olika ingripanden i prissättningen ha näringslivets organisationer och företag visat god vilja att påtaga sig sin andel i de nödvändiga upppoffringarna.

Försämring i försörjningsläget kan nödvändiggöra skärpt priskontroll.

Den fortgående försämringen av försörjningsläget och den därav nödvändiga omläggningen av försörjningen med råvaror och bränsle ökar kraven på den allmänna prisövervakningen. Detta medför att allt fler områden av näringslivet föras in under prisövervakningen liksom att priskontrollarbetet göres mera djupgående i redan kontrollerade branscher. Statsmakterna ha därför erhållit både nya och utökade befogenheter i avseende på priskontrollen.

Riktlinjer för priskontrollen.

De allmänna principerna för priskontrollarbetet, som komma att tillämpas enligt den nya lagen, överensstämmer med de hittills följda riktlinjerna. Sålunda kommer ökad knapphet på en vara icke att accepteras som skäl för en prisstegring. Ej heller anses en minskad produktion eller försäljning i allmänhet vara skäligen grund för prisstegring. Endast faktiska kostnadsökningar i tillverkning eller distribution utgör tillräckligt motiv för prishöjningar, och dessa skola begränsas till vad som kan betraktas som oundgängligen nödvändigt. Härav följer också, att myndigheterna komma att söka få till stånd en sänkning av priserna, så snart kostnadsläget ger möjlighet därtill.

Normalpris får ej överskridas.

Enligt den nya lagen kommer överträdelse av normalpris att medföra straffpåföljd i motsats till tidigare bestämmelser. Normalpriset får sålunda icke överskridas — det är ett högsta pris. Det får däremot givetvis underskridas. Liksom tidigare varit fallet, är normalpriset huvudsakligen avsett för viktigare varuslag eller transporter.

Förbud mot prisocker.

Den nya prisregleringslagen innehåller vidare förbud mot prisocker, d. v. s. ta-

gandet av uppenbart oskäligt vederlag är straffbelagt, vilket också gäller offererandet av vara till uppenbart oskäligt pris.

Prisstopp kan införas för vissa varor.

För att prismyndighet ej skall ställas inför fullbordade fakta i fråga om prishöjningar, kan förbud — s. k. prisstopp — utfärdas för säljare att utan tillstånd höja priset, förrän en vecka förflutit från det han inkommit med anmälan om tillämnad prishöjning samt skälen därtill. Prisstoppet kan förlängas till en månad, om prismyndigheten finner detta nödvändigt för att genomföra kostnadsundersökningar och slutföra förhandlingar med näringsorganisationer och företag.

Straffansvar även för köparen i vissa fall.

Vid överträdelse av prisregleringslagens bestämmelser är det icke blott säljaren, som kan straffas, utan även köparen, om denne i avsikt att återförsälja varan köpt till för högt pris, eller om köparen utan dylik avsikt uppsåtligen lockat säljaren till lagstridig försäljning. Prishöjningar, som göras utan skäl, komma att återföras till sin tidigare nivå.

Anslag i butiker om tillämpade priser.

För att allmänheten lättare skall kunna kontrollera priserna kan priskontrollmyndigheten för särskild vara bestämma, att detaljhandlare skall uppsätta anslag i butikslokalen med prisuppgifter. Detaljhandeln kan också åläggas att sälja särskilt angivna varor efter vikt eller efter viss m å t t e n h e t.

Den nya lagen ingen signal till radikalare priskontroll.

Priskontrollnämnden avser icke att ikraftträdandet av den nya lagen skall utgöra signalen till en plötslig och radikal förändring i den nuvarande priskontrollens metoder. De s. k. prisöverenskommelserna ha hittills i huvudsak fungerat väl, och det är icke nämndens avsikt att överge denna metod för priskontroll i andra fall än då den frivilliga överenskommelsens väg icke är framkomlig. För övrigt synes prisutvecklingen under den senaste tiden icke ge anledning till särskilda farhågor. Några inflationstendenser kunna för närvarande icke spåras. Vissa prissänkningar ha ju också ägt rum under den senaste tiden och synes komma att följas av ytterligare sänkningar inom andra områden.

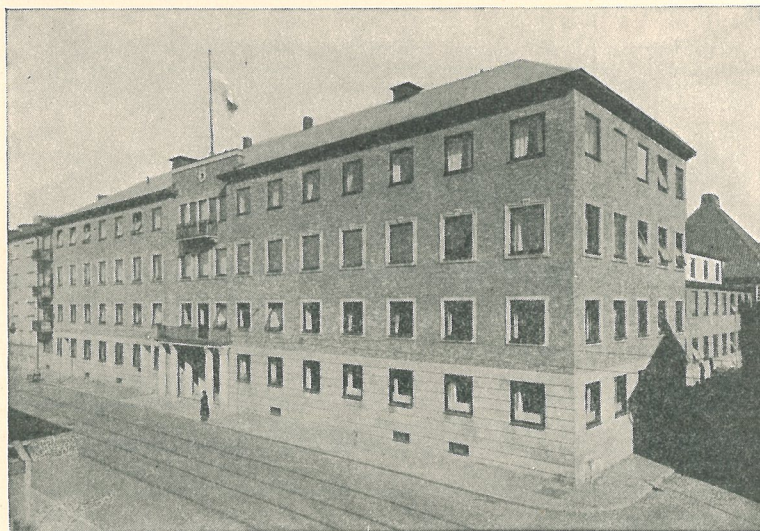
Statens priskontrollnämnd.

MÄLARDALENS FASADTEGEL

Tingshuset, Östersund. Rött fasadtegel.

RÖTT och GULT FASADTEGEL

Allmänna Brands nybyggnad, Jönköping. Gult fasadtegel.

A.-B. MÄLARDALENS TEGELBRUK

Kungsgatan 39

STOCKHOLM

Telefon 23 33 65

TEGEL

är ett gott byggnads-
material, allmänt er-
känt och uppskattat.

Men tillverkningen av ett
gott tegel fordrar förstklas-

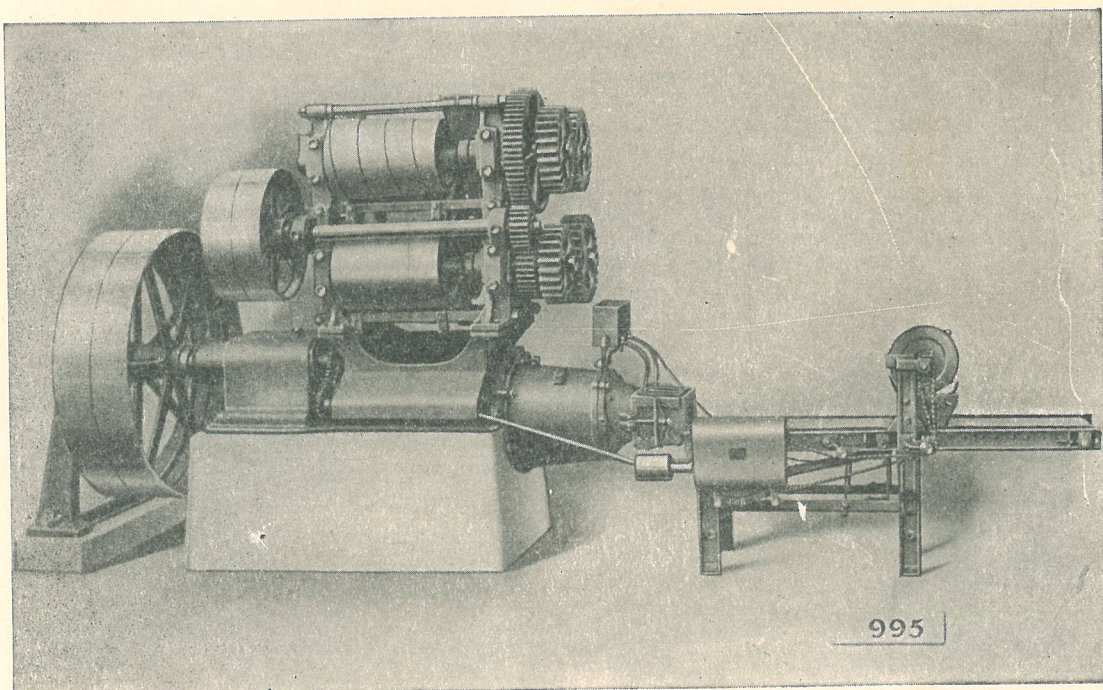
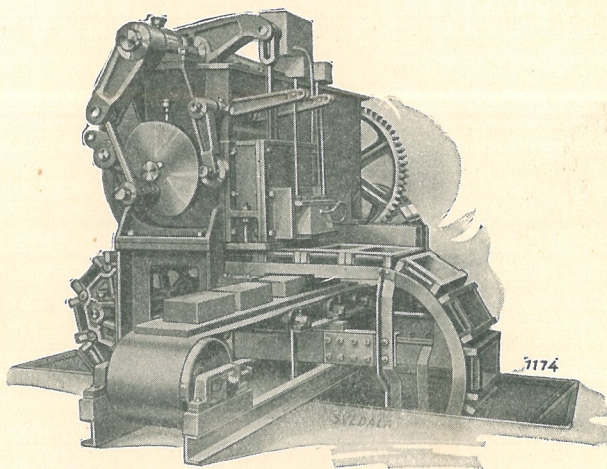
siga och ändamålsenliga maskiner. Endast de som bära namnet

S V E D A L A

uppfylla dessa fordringar, och äro dessutom slitstarka och
produktiva.

MURTEGELPRESS EFFEKTIV II, kombinerad med valsverk RFS. 2-19
och aut. avskärningsbord IDEAL.

Strykmaskin "Perfect".

A.-B. ÅBJÖRN ANDERSON, SVEDALA